

Zilele Academice Iașene

Ediția a XXXIX-a

Octombrie 2024

Colocviu național

Individ și autoritate. Constrângeri generate social – tehnici individuale de eliberare

Iași, 18 octombrie 2024, ora 9.30

Institutul de Cercetări Economice și Sociale

„Gheorghe Zane” (ICES)

Academia Română Filiala Iași (ARFI)

PROGRAM

Secțiunea I

Moderator: Emilian Mihailov

9.30 – 10.00

Bogdan Olaru (ICES, ARFI) – *Limitări rezonabile ale principiului imparțialității. Obligații morale, roluri, relații afective*

10.00 – 10.30

Daniel Nica (Universitatea din București) – *Individul autentic între suveranitatea asupra sinelui și autoritatea validării sociale*

10.30 – 11.00

Ionuț Bârliba (ICES, ARFI) – *Individul, libertatea și sursele autorității*

11.00 – 11.30 – Pauză de cafea

Secțiunea II

Moderator: Bogdan Olaru

11.30 – 12.00

Emilian Mihailov (Universitatea din București) – *Surse filosofice și culturale ale emancipării morale*

12.00 – 12.30

Răzvan Sofroni (Universitatea Humboldt din Berlin) – *Despre limitele procesului de emancipare*

12.30 – 13.00

Cătălina Daniela Răducu (ICES, ARFI) – *Norme ale feminității: chirurgia estetică între libertate individuală și constrângere socială*

13.00 – 14.00 – Pauză de masă

Secțiunea III

Moderator: Ionuț Bârliba

14.00 – 14.30

Liviu Cocei (Universitatea „Dunărea de jos” din Galați) – *O explorare a raportului dintre autoritate și libertate în gândirea lui Nikolai Berdiaev*

14.30 – 15.00

Cristian Moisuc (Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași) – *Critica religiei revelate și emanciparea individului la Robert Challe (1659-1721). Instituțiile sociale la judecata conștiinței morale*

15.00 – 15.30

Sergiu Sava (Centrul de hermeneutică, fenomenologie și filosofie practică, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași) – *Cât de puternic e un construct social*

15.30 – 16.00

Vasile Pleșca (ICES, ARFI) – *Discursul democratic în fața seducției autoritarismului*

16.00 – 16.15 – Încheierea colocviului & cafea

REZUMATE

Limitări rezonabile ale principiului imparțialității. Obligații morale, roluri, relații afective

Bogdan Olaru

Pentru cei mai mulți filosofi, punctul de vedere moral este același lucru cu punctul de vedere imparțial. Valoarea morală a unei acțiuni urmează a fi stabilită dintr-o perspectivă nepărtinitoare. Această presiune de a contempla impersonal și imparțial acțiunea umană contribuie la percepția despre natura constrângătoare a datoriilor morale și la generarea unor constrângeri sociale. Pornind de la accentul pus de utilitarismul clasic asupra perspectivei „spectatorului dezinteresat și binevoitor” în evaluarea valorii morale a acțiunilor, vom prezenta argumente menite să atenueze identificarea dintre punctul de vedere special al corectitudinii morale și punctul de vedere imparțial. Sunt deschise astfel oportunități pentru o înțelegere mai pertinentă a valorii morale a acțiunilor umane.

Individul, libertatea și sursele autorității

Ionuț Bârliba

Între individ și orice formă de autoritate pare să existe o tensiune naturală, ce afectează libertatea individului. Odată cu epoca modernă, libertatea devine o valoare autodefinitorie pentru individ. Elementele care în Vechiul regim ofereau sens și cadru de înțelegere vieții, Biserica, Statul, structura ierarhică a lumii își pierd din prestigiu, din autoritate. Individul începe să pună la îndoială efectul și influența lor invariabil pozitive asupra propriei existențe. Dacă în cazul surselor formale ale autorității, presiunea asupra libertăților individului este evidentă (mai ales în regimurile totalitare, autoritare), în cazul celor informale, presiunea este poate mai subtilă, însă cel puțin la fel de prezentă. Am în vedere aici în special presiunea maselor, tirania majorității, un fenomen specific lumii moderne, despre care scriu Mill sau Kierkegaard, printre alții.

Ceea ce pare a se schimba odată cu epoca modernă este conștientizarea și asumarea, din perspectiva individului, a acestui de raport față de o forță care îi atinge libertatea (de gândire, de acțiune) tocmai pentru că sursele acelea fixe/indiscutabile ale autorității se clatină în conștiința sa. Cu alte cuvinte, sursele de autoritate acceptate ca naturale (care ofereau un sens, o structură existenței) sunt percepute ca pericole pentru atingerea libertății individuale. Pe lângă acestea, apare această sursă de autoritate mai subtilă, mai puțin vizibilă, care este reprezentată de mase, de opiniile majoritate, de anumite curente de gândire influene. Între individ și mase există însă o asemănare esențială, ascunsă sub apanajul autenticității, vizibilă mai ales în zilele noastre.

Surse filosofice și culturale ale emancipării morale

Emilian Mihailov

Este un loc comun în filosofie să se considere că rațiunea conduce la emancipare morală. Rațiunea prin natura ei, argumentează Singer, erodează treptat prejudecăți și extinde standardul imparțialității și al egalității morale la comunități din ce în ce mai largi. Ea funcționează asemenea unei scări rulante care ne duce la niveluri din ce în ce mai înalte de generalitate morală. Pe de altă parte, dacă ne uităm la multiple cazuri de emancipare morală nu vedem o poveste de succes a modului în care progresează logica rațiunii. De aceea, Allen Buchanan susține că moralitățile inclusiviste sunt facilitate de succesul în surplus reproductiv al comunităților umane. Implicația este că emanciparea morală devine un bun de lux al societăților înstărite. Dar însăși utilizarea rațiunii poate căpăta o valoare culturală. Steven Pinker adună un bogat material empiric pentru a susține că idealurile rațiunii, științei moderne și a umanismului au produs progrese morale (sociale, economice) semnificative. Discutând cele trei poziții schițate, voi sugera că un model plauzibil al emancipării morale este o interacțiune între instituții bazate pe rațiune și prosperitate socială.

Despre niște limite ale procesului de emancipare

Răzvan Sofroni

Progres în procesul de emancipare presupune, printre altele, progres în autonomie. Adică, *ceteris paribus*, cu cât mai multă autonomie, cu atât mai multă emancipare, sau cel puțin potențial de emancipare. Acest progres este, firește, limitat de condiții interne și externe persoanei în cauză, care se sustrag controlului rațional. Unii gânditori au mers însă mai departe și au pretins că numai sub condițiile unei veritabile auto-creații, fie ea materială (Karl Marx) sau spirituală, sau normativă (Christine Korsgaard), se poate vorbi despre autonomie. Voi discuta mai întâi în ce sens este justificată această cerință și care sunt limitele inevitabile ale împlinirii ei. Apoi, voi încerca să trag niște concluzii pozitive despre aceste limite: departe de a ne sufoca autonomia, ele o întregesc, dar numai sub condiția să fie conceptualizate într-un mod care depășește cadrul metafizic și normativ propus de Marx și de Korsgaard.

Norme ale feminității: chirurgia estetică între libertate individuală și constrângere socială

Cătălina-Daniela Răducu

Discuțiile feministe despre chirurgia estetică au presupus, în mod tradițional, că aceasta s-ar rezuma la o tentativă a individului de a se conforma unui standard de frumusețe superficial și impus cultural. Abordări feministe mai recente acceptă ideea că această tentativă individuală nu este intenționată și experimentată doar ca o intervenție legată de frumusețe, ci și de identitate. După cum sugerează cercetări

recente, mulți beneficiari ai acestor intervenții caută nu doar să atingă un standard de frumusețe, ci și să reprezinte estetic persoana pe care o percep la interior. Obiectivul acestei prezentări este acela de a susține necesitatea unui nou tip de angajament etic feminist, care să ia în considerare nevoile femeilor din societatea contemporană. Noile tehnologii ne permit să ne reprezentăm și să ne utilizăm corpurile în modalități de neimaginat în trecut. În același timp, presiunea de a ne angaja în practici de auto-optimizare corporală a devenit omniprezentă și ne influențează existența, oricât am încerca să-i rezistăm. Corpurile noastre devin din ce în ce mai obiectualizate; în timp ce vorbim despre ele, aceste corpuri pot lua o varietate de forme și pot trece printr-o varietate de experiențe. Lucrarea de față argumentează pentru o nouă atitudine feministă, care nu se mai concentrează exclusiv pe interzicerea practicilor de transformare corporală, ci ia în considerare persoanele ale căror corpuri sunt supuse transformării nu doar în calitatea lor presupusă de victime ale patriarhatului. Lucrarea își propune să argumenteze că o astfel de modificare a discursului feminist poate conduce la dezvoltarea unor strategii noi și mai eficiente de înțelegere, de interpretare și de rezistență.

O explorare a raportului dintre autoritate și libertate în gândirea lui Nikolai Berdiaev

Liviu Iulian Cocei

Cunoscut ca filosof existențialist religios, Nikolai Berdiaev a explorat în profunzime tensiunea critică dintre autoritate și libertate. Pentru Berdiaev, libertatea este esența ființei umane, în timp ce subordonarea oarbă față de autoritate reprezintă o formă de înrobire a spiritului. În viziunea lui, libertatea nu este doar libertatea de a alege pur și simplu (în niciun caz libertatea de a face ce vrei), ci și o

libertate lăuntrică, care transcende constrângerile materiale și sociale. Astfel, el susține că adevărata libertate poate fi realizată doar într-un context spiritual, în care individul se ridică deasupra limitărilor impuse de autoritățile exterioare, fie ele politice, religioase sau sociale. Fără a ajunge totuși la anarhism, Berdiaev recunoaște că un anumit nivel de autoritate este necesar menținerii ordinii sociale, subliniind faptul că autoritatea trebuie să fie în echilibru cu libertatea individuală. În gândirea sa, autoritatea excesivă, specifică regimurilor totalitare de exemplu, distruge libertatea și conduce la o înstrăinare a ființei umane. Pe de altă parte, libertatea absolută poate sfârși în haos. Gânditorul rus susține reconcilierea celor două principii prin așezarea lor într-o înțelegere spirituală profundă, una în care libertatea este întemeiată în responsabilitatea față de sine și față de ceilalți. În cele din urmă, autoritatea servește scopului de a proteja demnitatea umană. Așadar, în comunicarea anunțată voi încerca să înțeleg ideea berdiaeviană că libertatea, deși e condiția fundamentală a autenticității umane, apare ca fiind într-un fel paradoxală.

Critica religiei revelate și emanciparea individului la Robert Challe (1659-1721). Instituțiile sociale la judecata conștiinței morale.

Cristian Moisuc

Robert Challe, de puțină vreme dovedit ca autor al anonimului manuscris *Militarul filosof sau dificultăți asupra religiei adresate Părintelui Malebranche, de către un fost ofițer* (manuscrisul a fost receptat în prima jumătate a secolului al XVIII-lea ca un "pamflet ateu care va circula pe sub manta, alimentând criza conștiinței europene, anticipatoare a Revoluției franceze", după cum spune un exeget), este astăzi considerat drept adevăratul "părinte al deismului

francez" (François Deloffre). Fără a avea pretenția de a prezenta întregul tratat, voi aduce în atenție principiul filosofic al criticii religiei revelate și mai ales critica instituțiilor ecleziastice ale vremii (mișcare prin care Challe evacuează pretinsul fundament teologic al Bisericii ca instituție umană și al dogmelor pe care aceasta se sprijină, mai precis dogma trinitară), anume *libertatea umană ca fundament al oricărei sistem de morală*. Libertatea umană, combinată cu "facticitatea" religiilor, se afirmă ca principiu anti-religios provenit, în mod paradoxal, chiar de la autorul care, în dorința lui de a oferi un fundament metafizic creștinismului (este vorba despre Malebranche) a pregătit emanciparea individului de toate spaimile cultivate de instituțiile ecleziale pentru a-l ține înrobite.

Cât de puternic e un construct social

Sergiu Sava

Ceea ce este construit social poate fi eficient nu doar la nivelul gândirii inferențiale, ci și la nivelul vieții afective. Felul în care ne manifestăm afectiv, mai exact, poate fi înțeles ca un construct social. Spre exemplu, suntem dezgustați astăzi de ceea ce altă dată, nu demult, ne încânta. O execuție publică. Întrebarea pe care o ridic și căreia îi ofer un răspuns în prezentarea mea privește situațiile în care constructele ce ne determină viața afectivă ajung să sufere anumite transformări. Rămân la exemplul dezgustului și iau în calcul trei asemenea situații: (1) când alegem voluntar să nu mai fim dezgustați de un anumite lucru; (2) când transformarea se petrece lin, fără a o sesiza ca proces și fără a-i putea determina cauzele; (3) când transformarea se petrece abrupt, într-un moment de criză. Insist asupra acestei din urmă situații tocmai pentru că ea pune la îndoială construcția socială a afectivității.

Discursul democratic în fața seducției autoritarismului

Vasile Pleșca

S-au scris deja biblioteci întregi despre declinul democratic din ultimii ani. Este cel mai vizibil fenomen politic la scară globală și abundă în mii de interpretări și explicații academice. Ceea ce este mult mai puțin prezent este analiza atentă a dușmanilor democrației. Succesul lor fulminant din punct de vedere politic ascunde fragilitatea lor la nivel social sau economic. Această prezentare arată cât de greșită este abordarea negativă asupra declinului democratic, lipsurile alternativei democratice, populismul autoritar, fiind evidente.

ACADEMIA ROMÂNĂ, FILIALA IAȘI

Zilele Academice Ieșene

Ediția a XXXIX-a
Octombrie 2024